

Σεβαστοί εκπρόσωποι της ακαδημαϊκής κοινότητας
Εκλεκτοί προσκεκλημένοι
Αγαπητοί απόφοιτοι του 2018

Καμία τιμή δεν υπάρχει χωρίς την ευθύνη που τη συνοδεύει και τη νοσηματοδοτεί. Είναι αυτόχρονα μεγάλη η τιμή για μένα να βρίσκομαι τώρα σ' αυτό το βήμα, για να απευθύνω έναν σύντομο χαιρετισμό. Αλλά εξίσου μεγάλη είναι η ευθύνη. Γι' αυτό και δεν μου λείπει κάποιος δισταγμός, ένας κόμπος για να το πω καλύτερα, μολονότι βιοπορίζομαι πάνω από 35 χρόνια διά του δημοσίου λόγου. Είτε γράφοντας, ως δημοσιογράφος, κριτικός της λογοτεχνίας και δοκιμιογράφος, είτε μιλώντας σε ποικίλες δημόσιες εκδηλώσεις.

Δεν θα 'θελα σε καμία περίπτωση να ακουστούν πατερναλιστικά τα λίγα που έχω να πω. Άλλωστε εδώ βρίσκομαι σαν μαθητής, χάρη στη δυνατότητα που γενναιόδωρα μού πρόσφερε το Τμήμα Βυζαντινών και Νεοελληνικών Σπουδών της Φιλοσοφικής να παρακολουθήσω μεταπτυχιακά μαθήματα και να υποστηρίξω το διδακτορικό μου, με θέμα τη δημοτική μας ποίηση. Όσα έμαθα -και συνεχίζω να μαθαίνω- μελετώντας τα δημιουργήματα της ανώνυμης κοινοτικής ποίησης παντού όπου μιλήθηκε η ελληνική, από τον Πόντο στην Κορσική και από την Κύπρο στα Διαπόντια νησιά δυτικά της Κέρκυρας, όσα έμαθα φοιτώντας στο πάντοτε ανοιχτό σχολείο του λαϊκού προφορικού πολιτισμού, μου δίδαξαν σαν αυτονόητη και απαραγνώριστη την ευγνωμοσύνη απέναντι στις κοινότητες των Ελλήνων.

«Μα, μαθητής αρκετά μετά το μεσοστράτι της ζωής, όπως ορίζεται στη δαντική *Θεία Κωμωδία*;» θα μπορούσε να αναρωτηθεί κανείς. Η

αυθόρμητη απάντηση είναι μία - και είναι καταφατική. Γιατί η εκπαίδευση έχει ένα πέρας, που το συμβολίζει η απόκτηση ορισμένων τίτλων, διπλωμάτων και επαγγελματικών δεξιοτήτων. Η παιδεία όμως είναι πάντοτε στην αφετηρία, είτε την οδό της αυτοδιδασκαλίας ακολουθεί κανείς είτε της ένταξης σε ακαδημαϊκά προγράμματα. Η παιδεία είναι ένα κεφάλαιο άυλο, δεν έχει αντίκρισμα σε τράπεζες και χρηματιστήρια. Μολαταύτα είναι ένα κεφάλαιο που σφραγίζει τον τρόπο με τον οποίο υπάρχουμε ως άτομα και ως μέλη ενός κοινωνικού ή εθνικού συνόλου, τον τρόπο με τον οποίο πολιτευόμαστε, δηλαδή φερόμαστε ως πολίτες: ενάρετα ή αμοραλιστικά, με φιλαυτία και εγωπάθεια ή με κοινωνική ευσυνειδησία και πνεύμα προσφοράς.

Όσο παράδοξο κι αν είναι πιθανό να ακούγεται, στην ελληνική αρχαιότητα η λέξη «πολιτισμός» και σπανιότατη είναι (χωρίς υπερβολή, μια λέξη-άπαξ) και δεν έχει την έννοια με την οποία την προικοδότησαν οι δικοί μας καιροί. Τη συναντάμε στα γραπτά του Διογένη του Λαέρτιου με τη σημασία των πολιτικών πραγμάτων, της πολιτικής δραστηριότητας, όχι της κουλτούρας. Στη νεοελληνική γλώσσα εισήχθη το 1829 από τον μέγα Αδαμάντιο Κοραή, κήρυκα της αυτοδιδασκαλίας εκτός των άλλων, ο οποίος μετέφρασε τη γαλλική λέξη «civilization». Το νοηματικό φορτίο που αποδίδουμε σήμερα στη λέξη «πολιτισμός», η αρχαιοελληνική σκέψη, η αρχαιοελληνική νοοτροπία, το απέδιδε στη λέξη «παιδεία» και, επικουρικά ή συμπληρωματικά, στη λέξη «αγωγή». Και την παιδεία την εννοούσαν ως διαρκή αναζήτηση και αδιάλειπτη μάθηση. Έτσι ακριβώς επαληθευόταν και επικυρωνόταν η διαπίστωση του Αριστοτέλη ότι «πάντες άνθρωποι του ειδέναι ορέγονται φύσει».

Βιογραφώντας τον Σόλωνα, ο Πλούταρχος γράφει πως ο μεγάλος Αθηναίος πολιτικός και ποιητής «δεν περιπλανήθηκε για να κερδίσει χρήματα αλλά για να πλουτίσει σε εμπειρίες και γνώσεις. Ήταν μάλιστα τέτοιος εραστής της σοφίας ώστε στα γράματά του έλεγε: "Όσο γερνάω

τόσο περισσότερα μαθαίνω"». Και στα αρχαία ελληνικά: «Γηράσκειν αεί πολλά διδασκόμενος». Τη φράση του Σόλωνα τη γνωρίζουμε όλοι μας σε κάπως απλούστερη εκδοχή: «Γηράσκω αεί διδασκόμενος». Αν την αντιμετωπίσουμε σαν ένα ρητό που απλώς το κορνιζάρουμε, τότε την ενταφιάζουμε και πάμε παρακάτω αυτοαδικούμενοι, με στενεμένο τον πνευματικό μας ορίζοντα. Αν όμως την εννοήσουμε στην ουσία της και πραγματώσουμε την προτροπή της, θα πλουτίσουμε με τον μοναδικό τρόπο που έχει αξία: τον τρόπο του πνεύματος, το οποίο μόνο μέσα από την αναζήτηση, την αμφιβολία και τη γνώση ελευθερώνεται και ελευθερώνει.

Σας ευχαριστώ θερμότατα.

Και καλή προκοπή στους αποφοίτους. Από καρδιάς οι ευχές μου.